

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

A gépjárművezetés pszichológiája (Dr. Graham Hole könyvének ismertetése)

Psychology of Driving

Juhász Anikó

doktorjelölt
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
juhasz.aniko@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A monográfia választ ad arra, hogy miért következnek be balesetek, és miként fokozható a balesetmegelőzési munka hatékonysága.

Módszertan: Szakirodalmi összefoglalók, statisztikai elemzések, tudományos vizsgálatok és kutatások eredményeinek alkalmazásával a szerző széleskörűen feltárja azokat a tényezőket, amelyek a gépjárművezetés során fontos szerepet játszanak.

Megállapítások: A közlekedépszichológia legaktuálisabb problémái: a vizuális észlelés zavarai és a figyelemmel kapcsolatos hibák; a mobiltelefon zavaró tényezői; a fáradtság, a szerhasználat és az öregedés vezetésre gyakorolt negatív hatásai, a fiatalok kockázatvállaló magatartása, az önvezetés jövője.

Érték: A könyv tárgya szempontjából igazán fontos és hiánypótló, átfogóan tárgyalja fel a témákat. A baleseti vizsgálók, kriminológusok, rendőrök, büntetőjoggal foglalkozó szakemberek számára is hasznos információkat nyújt.

Kulcsszavak: pszichológia, gépjárművezetés, közlekedés, könyvismertetés

Abstract

Aim: The monograph provides an answer to why accidents occur and how to increase the effectiveness of accident prevention work.

Methodology: Using literature summaries, statistical analyses, scientific studies and research, the author explores the factors that play an important role in driving.

Findings: The most recent problems in traffic psychology: visual processing disorders and attention-related errors; mobile phone distractions; the negative effects of fatigue, drugs and alcohol; risky driving behaviour of young drivers, the future of autonomous driving.

Value: As far as the subject of the book is concerned, it is a really important and suppletory work, it reveals the topics comprehensively. The description of psychological methods is supplemented by the author's own insights, drawing conclusions chapter by chapter. It also includes useful information for accident investigators, criminologists, police officers, and criminal justice professionals.

Keywords: psychology, driving, traffic, book review

Dr. Graham Hole *A gépjárművezetés pszichológiája* című könyve először 2018. november 5-én a Routledge kiadó nyomtatásában jelent meg Londonban, 110 oldal terjedelemben. Az angol szerző kutató pszichológus és a Sussex Egyetem tiszteletbeli oktatója. Érdeklődésének fókuszában az érzékelés és a figyelem áll, főként az arcfeldolgozás és a gépjárművezetés területén (Hole, 2018).

A halálozások egyik fő oka a közúti közlekedésben bekövetkezett balesetek, mely tény igazolja a szerző vizsgálódásának aktualitását. A mű hét fejezete tematikusan arra fókuszál, hogy az eddig kutatási eredmények alátámasztásával széleskörűen feltárja azokat a tényezőket, amelyek akkor játszanak fontos szerepet, amikor a kormány mögé kerülünk. A világ minden tájáról és valamennyi korosztály vezetőjéről összegyűjtött adatok alapján a szerző naprakész képet ad a vezetés valóságáról, beleértve a vizuális észlelési problémákat, a mobiltelefon zavaró tényezőit, a fáradtságot, a szerhasználat és az öregedés hatásait. Ezek az ismeretek segítenek megmagyarázni, miért következnek be balesetek, és miként fokozható a balesetmegelőzési munka hatékonysága. A könyv megcáfolja azt a mítoszt, miszerint a férfiak jobb gépjárművezetők, mint a nők, és fontolóra veszi, hogy egyesek miért vállalnak tudatosan kockázatos magatartást az utakon, valamint az emberi viselkedés és döntések miként befolyásolhatják a közlekedési morált. Az írás a jövőre is gondol, amikor a vezető nélküli járművek valósággá válnak. A könyv hét fejezetre tagolódik.

Az első fejezet részletesen bemutatja a vezetés közbeni figyelem és észlelési folyamat jelenségeit, továbbá megindokolja azok rendkívüli fontosságát. A vizuális percepció gyors lefolyású és általa válaszokat kapunk arra, mi van körülöttünk és mennyire szükséges vagy veszélyes az ránk nézve. Olykor cserben hagy minket, ha a vezetésről van szó. Sok balesetet az észlelési hibáknak tulajdonítanak, pedig valójában a figyelemhez kapcsolódik. A vétkes vezető

gyakran feltételezi, hogy a megfelelő irányba nézett, de nem látta a másik járművet. Amennyiben az agy a vizuális információkat a potenciálisan elérhető, korlátozott tartományon belül dolgozza fel, képes megbirkózni az információ túlterhelésével. A figyelem létfontosságú és szerves része a vizuális percepciónak. Meghatározza, hogy mit látunk, még akkor is, ha mindezeknek nem vagyunk tudatában. Automatikusan és önkéntelenül is képes megragadni külső ingereket, például hirtelen mozgást vagy zajt. Stressz esetén a figyelem a rögzítési pont felé csökken, egyfajta kognitív alagútlátást eredményez. Tapasztaltabb gépjárművezetőknek szélesebb körű a figyelme, amely a körülmények függvényében változhat. Náluk a fixáció időtartama rövidebb, több mintát vesznek a helyszínről, szemben a rutintalanabbakkal.

A második fejezet a zavart vezetés tárgyát elemzi. A vezetés közbeni telefonhasználat továbbra is széles körben elterjedt, annak ellenére, hogy a reklámkampanyók figyelmeztetnek a mobiltelefon használó vezetők által okozott halálos balesetek veszélyeire. A járművezetők többnyire a gépjármű álló helyzetében, például közlekedési lámpánál próbálják csökkenteni a kockázatot, vagy amikor „biztonságosnak” látják az útviszonyokat.

A szerző a harmadik fejezetben kitér a vezetés, a kockázat és a fiatalság problémakörre. A felvetés azokon az empirikus kutatási eredményeken alapul, amelyek szerint az ifjú vezetők csak korlátozott vezetési tapasztalattal rendelkeznek. Járművezetési készségeik gyorsabban fejlődnek, mint veszélyészlelési képességeik, és miután letették a vizsgát, ritkán kapnak független értékelést vezetésükről.

Hole a következő fejezetben szerteágazó figyelemmel elemzi az életkor vezetésre gyakorolt hatását. Az idős járművezetők gyakrabban jelennek meg a baleseti statisztikákban, mint a fiatalabb járművezetők, pusztán azért, mert nagyobb valószínűséggel halnak meg vagy sérülnek meg súlyos mértékben minden olyan balesetben, amelyben részt vesznek. A kognitív hanyatlással összefüggésben kevésbé tudják figyelmüket hatékonyan a látómező különböző részeire fordítani. A fiatalabb járművezetőkhez képest azonban több veszélyt észlelnek. A kutatások eredményei arra engednek következtetni, hogy a legtöbb idős ember hajlandó lemondani a vezetésről, miután demenciával diagnosztizálták őket.

Az ötödik fejezetben – a személyiségjegyek feltárása során – a könyv azt vizsgálja, hogy miért az emberi tévedés okolható leggyakrabban a közúti balesetekben, és hogyan javíthatjuk a vezető biztonságát. Számos tanulmány szerint a magas szintű extraverzió szignifikánsan korrelál a balesetek nagyobb részvételével, a szabálysértésekkel és a kockázatos vezetéssel. A szerző rámutat a személyiség mérésének nehézségére. Véleménye szerint a gyakorlatban meglepően nagy kihívás kapcsolatot találni a személyiségjellemzők és a vezetési teljesítmény között. A személyiségjegyek lényegében statisztikai konstrukciók,

amelyek abból származnak, hogy az emberek miként válaszolnak a kérdőívek kérdéseire. Kihangsúlyozza azt is, hogy az egyéni viselkedést nemcsak a stabil személyiségjegyek határozzák meg, hanem a helyzet is befolyásolja. A magas agresszivitással rendelkező gépjárművezető nem biztos, hogy állandóan agresszív, viszont bizonyos helyzetekben, például, ha a forgalomban elakad, hajlamosabb az offenzív viselkedésmódra.

A kockázatosság felmérése is megpróbáltatás elé állítja a szakembereket. A kutatók a járművezetők nagy mintája ellenére kevés adattal dolgoznak, amit önbevalláson alapuló módszerekkel próbálnak kompenzálni – kikérdezik a vezetőket a baleset történéseiről, korábbi baleseteikről, és arról, milyen gyakran hajtanak végre kockázatos viselkedést (sebességtúllépés, piros lámpán áthajtás), valamint az ilyen viselkedéshez való hozzáállásról informálódnak. A válaszok egy része ennek ellenére megbízhatatlan, hiszen vagy rosszul emlékeznek a történetekre, vagy jó benyomást akarnak kelteni magukról és ezért nem a valóságot állítják. Graham Hole még egy szempontot kiemel. Az, hogy a kockázatos vezetés katasztrófával végződik-e, nem csak a járművezető viselkedésén múlik. A többi vezető kompenzálhatja a rossz vezetést, és természetesen a szerencse is szerepet játszhat. Összességében leszögezhető, hogy a járművezető viselkedését jobban megjósolja a személyiség profilja (egyéni különbségek a személyiség tulajdonságainak spektrumában), mint egyetlen személyiségkérdőívvel történő mérés. Az ezen a területen folytatott jövőbeni kutatások hasznosak lehetnek annak mérlegelésében, hogy a személyiség hogyan szabályozza a vezetési magatartást.

Az utolsó előtti részben a szerző a kábítószer, az alkohol, drogok, nyugtatók hatását analizálja, amelyek mérhetően rontják a vezetési képességeket. Mind ezen túl a fáradtsággal együtt járó balesetek hatását is elemzi, amelyek különösen a hivatásos járművezetők számára jelentenek problémát.

Végül betekintést nyerünk az önvezetés jövőjéről szóló legújabb kutatások perspektíváiba. Több eset példázza a technológiai megoldásokba vetett túlzott bizalmat, amely visszaélésekhez és balesetekhez vezethet. A szerző szerint a vezető bizalmát pontosan a rendszer objektív megbízhatósági szintjére kell kalibrálni, mivel egyetlen gépjármű sem lehet teljesen megbízható. Az eddigi technológia többnyire a járművezérlésre összpontosított. A közúti balesetek fő okát jelentő emberi hibák kiküszöbölésével az automatizált járművek jelentősen javíthatják a közúti biztonságot. Olyan korszak következik, a szerző szerint, ahol az emberek kevésbé vesznek részt a járművezérlés fizikai műveleteiben, ettől függetlenül a vezetés pszichológiájának megértése a jövőben ugyanolyan releváns lesz a vezető biztonsága szempontjából, mint ma.

Ebből a könyvből levonható központi tanulság az, hogy a vezetés összetett és kihívásokkal teli feladat, számtalan közúti baleset forrása. Kifejezetten nagy

kockázatnak vannak kitéve a fiatalabb járművezetők, csakúgy, mint az – akár kis mennyiségű – alkoholos befolyásoltság alatt álló járművezetők. Az idősebb járművezetők nem jelentenek olyan magas rizikót, mint azt sokan feltételezik, bár a demencia jelentősen növeli a kockázatot. A fáradtság, a kialvatlanság, ahogy a vezetés közbeni telefonbeszélgetés is veszélyforrásnak tekinthető (még kihangsúlyozó használata esetén is). Azok az automatizált járművek, amelyek csökkentik a szükséges vezetői ráfordításokat, redukálhatják a kockázatot, de magukban hordozzák az automatizálási rendszerek meghibásodásával és a vezetői magatartásra gyakorolt kedvezőtlen hatásokkal (például saját képesség túlbecsülése) kapcsolatos veszélyeket. A szerző szerint az idő betételezheti majd, hogy a gépjárművezetők mennyire készek elfogadni az egyre automatizáltabb járműveket.

A könyv tárgya szempontjából igazán fontos és hiánypótló. Átfogóan, jelentős szakirodalmat felhasználva tárja fel a témát. A pszichológiai módszerek ismertetését saját meglátásaival egészíti ki, fejezetenként levonva a konklúziót. Graham Hole kevésbé élt a szemléltetés lehetőségével. A könyv első részében csupán 1–1 kép és grafikon található. A baleseti statisztikák főként az Egyesült Királyságra koncentrálnak.

A szerző a zsargonmentes, könnyen érthető, jól strukturált művében alapvetően két közönséget szólít meg. Egyrészt a baleseti vizsgálókhoz intézi szavaikat, akik gyakran támaszkodnak a mérnöki tudásra és a kriminalisztika teóriáira, viszont kevésbé ismerik a gépjárművezetés pszichológiáját. Másrészt ez a mű értékes mindazok számára, akiket érdekel a kognitív pszichológia és a valós viselkedés kapcsolata. Javasolom továbbá a kiadványt mindazok számára is, akik már vezetnek, továbbá azoknak szintén tanulságos, akik még a vezetői engedély megszerzése előtt állnak.

Felhasznált irodalom

Hole, G. J. (2018). *Psychology of Driving*. Taylor & Francis Ltd. <https://doi.org/10.4324/9781315516530>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Juhász A. (2023). A gépjárművezetés pszichológiája (Dr. Graham Hole könyvének ismertetése). *Belügyi Szemle*, 71(3), 545–549. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.3.11>